

ANDRZEJ WAWRZUSISZYN ▶▶

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7587-136X>

Bezpieczeństwo wschodniej granicy Polski wobec współczesnych zagrożeń transgranicznych

Security on the eastern border of Poland in the face of modern cross-border threats

Abstract

Modern threats are a multidimensional problem, in addition to the old and well-known, there are constantly new, dynamically changing security environments. The grounds for security threats are diverse and evolve along with the development of international relations, changes in the interests of the state and its position on the international arena. The aggressive, imperial policy of the Russian Federation is an example of this and contributes to instability in the region and seriously threatens the sovereignty of neighboring countries. Guaranteeing the security of the Polish border (especially the eastern – external of European Union) is a serious challenge and must be constantly adapted to the changing threats occurring in times of peace, crisis, and also in times of war.

The author characterizes the contemporary security environment of Poland and the accompanying cross-border threats, presents the process of shaping the EU external border security system together with the current situation of the security management of the Polish state border. It also draws conclusions that the state border must still be in the center of interest of the state authorities and indicates that as a result of the current external threat to the state, there is a need to improve the cooperation of services and institutions responsible for the security of the state border in the national and international dimension.

Keywords: state border, security, cross-border threats, system, management, border guards

Безопасность восточной границы Польши и современные трансграничные угрозы

Аннотация

Современные угрозы представляют собой многоаспектную проблему, а кроме старых и хорошо известных, постоянно появляются новые, которые динамично изменяют среду безопасности. Почва этих угроз безопасности разнообразная и эволюционирует вместе с развитием международных отношений, изменением интересов государства и его позиции на международной арене. Примером этого является агрессивная, имперская политика Российской Федерации, которая способствует нестабильности в регионе и серьёзно угрожает суверенитету соседних стран. Гарантия безопасности польской границы (особенно восточной – внешней границы Европейского Союза) является серьёзной задачей и должна постоянно адаптироваться к изменяющимся угрозам, возникающим в мирное время, в ходе кризиса и во время войны.

Автор характеризует современную среду безопасности Польши и сопровождающие трансграничные угрозы, представляет процесс формирования системы безопасности внешней границы ЕС вместе с текущим состоянием управления безопасностью польской государственной границы. Он также делает выводы о том, что государственная граница должна по-прежнему находиться в центре интересов органов государственной власти и указывает, что в результате сложившейся внешней угрозы государству необходимо улучшить взаимодействие служб и учреждений ответственных за безопасность государственной границы в национальном и международном измерении.

Ключевые слова: государственная граница, безопасность, трансграничные угрозы, система, управление, Пограничная служба

Wprowadzenie

Bezpieczeństwo granic nie traci aktualności ani znaczenia teoretycznego i praktycznego. Wciąż pełnią one funkcję kontrolną i jednocześnie są – w większym lub mniejszym stopniu – barierą ograniczającą migracje ludzi, swobodną wymianę towarów, środków finansowych, a czasami również możliwości wzajemnego oddziaływania kulturowego i ideologicznego.

Polska, przystępując do strefy Schengen, przyjęła ściśle określone jednolite zasady postępowania dotyczące: kontroli na granicach zewnętrznych,

wprowadzenia wspólnej polityki wizowej, współpracy pomiędzy służbami państw, w szczególności w zakresie współpracy policyjnej i sądowej w sprawach kryminalnych, jak również działania Systemu Informacyjnego Schengen.

Wypracowany unijny system bezpieczeństwa granic zewnętrznych został „przetestowany” w czasie kryzysu migracyjnego w połowie ubiegłej dekady. Wynik okazał się niezadowolający. Uwidocznił brak wspólnej polityki bezpieczeństwa granic, zagroził wypracowanym przez Wspólnotę dotychczasowym rozwiązaniom, pogłębił podziały w Europie. Rozwiązania usprawniające przyniosły efekty, m.in. ograniczenie fali migracyjnej, zmniejszenie aktywności transnarodowych grup przestępczych zajmujących się przemytem ludzi, narkotyków, materiałów niebezpiecznych, terroryzmem.

O ile tamte wydarzenia w nieznacznym stopniu dotyczyły bezpieczeństwa polskiej granicy, o tyle teraźniejsza sytuacja w regionie poważnie zagraża naszemu państwu i sąsiadom. Dynamika wydarzeń w otoczeniu Polski jest dziś bardzo wysoka. Składa się na nią przede wszystkim agresywna, imperialna polityka Federacji Rosyjskiej, wpływająca na niestabilność sąsiedztwa wschodniego. Federacja Rosyjska dąży do wzmocnienia swojej pozycji wszelkimi metodami, m.in.: łamaniem prawa międzynarodowego, regularnym stosowaniem siły i przymusu w relacjach z innymi państwami. Przykładem jest aneksja Półwyspu Krymskiego, transgraniczny konflikt białorusko-litewsko-polski, a w szczególności wojna w Ukrainie. Polska granica wschodnia jeszcze nigdy nie była tak zagrożona, jak obecnie.

Celem rozważań jest charakterystyka współczesnego środowiska bezpieczeństwa Polski oraz jego wpływu na organizację i zarządzanie bezpieczeństwem polskiej i unijnej granicy państwowej. W aspekcie metodologicznym wykorzystano analizę materiałów źródłowych, literaturę przedmiotu, doniesienia medialne oraz obserwację rozwoju sytuacji. Wynikiem powyższego jest teza: zagrożenia będące konsekwencją sytuacji w Europie Wschodniej istotnie wpływają na bezpieczeństwo granicy państwowej oraz warunkują bezpieczeństwo Polski i Unii Europejskiej. Powyższa teza uzasadniona zostanie poprzez wyjaśnienie następujących problemów: Jak diagnozuje się współczesne środowisko bezpieczeństwa Polski i towarzyszące zagrożenia transgraniczne? Jak ewaluował unijny (polski) system bezpieczeństwa granic zewnętrznych? Jak zorganizowany i zarządzany jest system bezpieczeństwa

polskiej granicy państwowej? Podsumowanie zawiera wnioski i konkluzje wynikające z podjętych rozważań.

Współczesne środowisko bezpieczeństwa Polski – zagrożenia transgraniczne

Środowisko bezpieczeństwa jest konstruktem dynamicznym i złożonym, którego doświadcza się w wymiarze jednostkowym, narodowym oraz globalnym. Cechują je m.in.:

- zmienność, nieprzewidywalność i zaskoczenie wynikające z natury świata, przyrody, istoty życia społecznego, w których ciągły ruch powoduje nieuchronne zmiany, niemożliwe do przewidzenia,
- nieuniknioność zagrożeń, „skazanie” społeczeństw na klęski, katastrofy, kataklizmy i wojny, ciągła walka z przeciwnościami, które stanowią o istocie życia człowieka (Marczak, 2008, s. 34–37).

Środowisko bezpieczeństwa stanowią równocześnie wszelkie, zewnętrzne i wewnętrzne, militarne i pozamilitarne (polityczne, społeczne, ekonomiczne, kulturowe, informacyjne) warunki realizacji interesów danego podmiotu w dziedzinie bezpieczeństwa i osiągnięcia ustalonych przezeń celów w tym zakresie (Koziej, 2011, s. 27–29).

Współczesne środowisko bezpieczeństwa Polski kształtują wojny, konflikty zbrojne, niestabilne gospodarki, polityczna destabilizacja oraz zmiany klimatyczne, które spowodowały problemy natury humanitarnej, społecznej, kulturowej oraz ekonomicznej. Efektem tych procesów jest znaczny wzrost przepływów migracyjnych do Wspólnoty, stanowiących poważne wyzwanie dla jej spójności i bezpieczeństwa poszczególnych państw. Europejski kryzys migracyjny, konflikt zbrojny prorosyjskich separatystów z Donbasu, wspieranych przez Rosję, z Ukrainą, konflikt transgraniczny z Białorusią, inwazja Rosji na Ukrainę istotnie potęgują zagrożenia transgraniczne w postaci nielegalnej migracji i handlu ludźmi, przestępczości narkotykowej, przemytu broni, amunicji, materiałów niebezpiecznych oraz wszelkiego rodzaju towarów handlowych, a także terroryzmu.

Najpoważniejszym zagrożeniem transgranicznym jest nielegalna migracja, zwłaszcza w formach zorganizowanych, i towarzyszący jej handel ludźmi. Czynnikiem warunkującym proceder jest rysująca się dysproporcja między

krajami pochodzenia migrantów a krajami stanowiącymi cel migracyjny. Kwestia ta dotyczy w szczególności uwarunkowań społeczno-ekonomicznych, polityki socjalnej, poszanowania praw człowieka.

Polska jako państwo tranzytowe znalazła się w szczególnym zainteresowaniu obywateli państw trzecich i międzynarodowych grup przestępczych na drodze do innych krajów europejskich. Skalę i dynamikę zjawiska nielegalnej migracji warunkują m.in.: geopolityczne usytuowanie naszego kraju, tranzytowy charakter korytarzy transportowych wiodących przez terytorium Polski, stabilność polityczna, rozwój gospodarczy, przyjazny rynek pracy, warunki społeczne i socjalne, wolność polityczna, wyznaniowa i obyczajowa (Wawrzusiszyn, 2012, s. 133–136).

Nielegalne przekraczanie granicy państwowej odbywa się często przy udziale zorganizowanych grup przestępczych. Organizują one transport na wszystkich etapach podróży, tymczasowe schronienie w państwach tranzytowych oraz często podrobione lub przerobione dokumenty podróży.

Niespotykane dotychczas sposoby wystąpiły w czasie eskalacji kryzysu na granicy polsko-białoruskiej w 2021 r. Analiza sytuacji pozwoliła wytypować kilka specyficznych metod nielegalnego przekraczania polskiej granicy państwowej z kierunku Białorusi. Początkowo były to grupy pojedyncze, słabo zorganizowane, podejmujące próby przekroczenia granicy na różnych jej odcinkach. Wraz z napływem migrantów grupy liczące 60–80 osób podejmowały próby siłowego wdarcia się na terytorium Polski. Migranci niszczyli ogrodzenie graniczne, używali gałęzi, kijów i kamieni, rzucając nimi w polskich funkcjonariuszy i żołnierzy. Podobne działania nabierały charakteru sterowanego. Wśród forsujących granicę znajdowały się osoby nieprzypominające migrantów, czyli członkowie białoruskich grup organizujących prowokację graniczną. Najbardziej niebezpieczne były próby masowego, siłowego przekroczenia granicy polskiej. Grupy ponad 200-osobowe, rzucając m.in. kamieniami, forsowały granicę przy czynnym wsparciu białoruskich służb. Ataki miały charakter zaplanowany i skoordynowany. W 2021 r. Straż Graniczna zanotowała około 40 tys. prób nielegalnego przekroczenia granicy polsko-białoruskiej (Wawrzusiszyn, 2022, s. 45–65).

Pomimo uszczelnienia granicy polsko-białoruskiej ponad 180-kilometrowym płotem zagrożenie nie zostało w pełni wyeliminowane. Nadal

odnotowywane są liczne próby nielegalnego przekraczania granicy państwowej. Tylko w ciągu 9 miesięcy (styczeń–wrzesień) 2022 r. Straż Graniczna zatrzymała 410 osób za przekroczenie lub usiłowanie przekroczenia granicy wbrew przepisom (Straż Graniczna, 2022).

Nieodłącznym elementem przemytu ludzi jest handel ludźmi. Proceder ma charakter złożony i obejmuje wykorzystanie seksualne, pracę przymusową połączoną z wyłudzeniem kredytów, zmuszanie do żebractwa, eksploatację kryminalną, czyli zmuszanie do popełniania przestępstw, ale również niewolnictwo domowe, zmuszanie do zawierania fikcyjnych małżeństw, pozyskiwanie komórek, tkanek i narządów wbrew przepisom. Wzmoczony ruch migracyjny z państw Bliskiego Wschodu, Azji i północnej Afryki do Europy, w tym do Polski, stał się przesłanką do wykorzystania również cudzoziemców jako ofiar szeroko rozumianego handlu ludźmi.

W 2020 r. Policja wszczęła 14 postępowań dotyczących handlu ludźmi, stwierdzeniem 11 przestępstw, ujawnieniem 38 przestępstw, zidentyfikowaniem 23 osób podejrzanych oraz 10 pokrzywdzonych. Zidentyfikowano 17 domniemych ofiar handlu ludźmi. Straż Graniczna jako kolejny organ ścigania w 2020 r. zidentyfikowała 43 potencjalne ofiary handlu ludźmi. Do pracy przymusowej zostało zmuszonych 38 osób (16 obywateli Ukrainy, 10 – Mołdawii, 5 – Jemenu, 5 – Filipin, 1 – Białorusi oraz 1 obywatel Rosji). Do zawarcia fikcyjnych małżeństw zmuszono 5 kobiet, obywaterek Polski. Według Prokuratury Krajowej liczba osób pokrzywdzonych przestępstwem handlu ludźmi w 2020 r. wyniosła 269 osób, w tym 8 małoletnich. Najwięcej osób pokrzywdzonych stanowili obywatele Polski oraz Ukrainy (*Raport handel ludźmi 2020 r.*).

Innym i poważnym zagrożeniem transgranicznym jest przestępczość narkotykowa, która w Polsce nie odbiega od występującej w innych państwach europejskich. Utrzymują się stałe trendy przemytu, produkcji i podaży narkotyków. Polska wpisuje się w te trendy, a jej rola od kilku ostatnich lat pozostaje niezmienną. Bezpośredni wpływ na polski rynek narkotykowy mają zagraniczne tendencje dotyczące popytu na narkotyki oraz dostępność prekursorów do ich produkcji. Międzynarodowe grupy przestępcze trudniące się działalnością narkotykową wykorzystują dotychczasowy dynamizm na polskiej granicy wschodniej. Szczególnie aktywne stają się azjatyckie grupy przestępcze łączące przestępczość gospodarczą (np. przemyt towarów,

przestępczość podatkowa) z aktywnością w narkobiznesie. Wartość ujawnionej tylko przez Straż Graniczną procederu w 2019 r. wyniosła ponad 400 tys. zł, w 2020 r. ponad 18 tys. zł, natomiast w 2021 r. ponad 46 tys. zł (Straż Graniczna, 2022).

Intensyfikacja wydarzeń w Europie spowodowały wzrost popytu na towary, technologie i usługi o znaczeniu strategicznym, tj.: broń, amunicję, materiały wybuchowe, wyposażenie i umundurowanie bojowe. Grupy przestępcze zaczęły organizować kanały przemytu broni i amunicji w różnych kierunkach i ich dystrybucji w głąb Ukrainy lub na terytorium Unii Europejskiej. Na terenie Polski uaktywniły się grupy specjalizujące się w pozyskiwaniu broni i wprowadzaniu jej do obrotu oraz grupy o charakterze multiprzestępczym, dla których nielegalny handel bronią towarzyszy innym zakresom aktywności przestępczej. Przez Polskę przemytnicy usiłują przewieźć uzbrojenie różnego typu – od broni krótkiej, przez automatyczną, aż po przeciwlotniczą i materiały wybuchowe. Szczególny niepokój budzi sytuacja w Ukrainie. Jeszcze przed inwazją rosyjską był to jeden z największych rynków broni nielegalnie przemycanej w Europie.

Spektakularnym przykładem było udaremnienie przez Służby Celno-Skarbowe w 2017 r. w przejściu granicznym w Dorohusku przemytu elementu uzbrojenia – części działka przeciwlotniczego. W tym samym roku na polsko-ukraińskim przejściu granicznym Medyka–Szeginie ujawniono próby przemytu pistoletu Ekol Major 9 mm, 9 sztuk amunicji kalibru 9 mm, 5 sztuk amunicji myśliwskiej oraz 495 sztuk amunicji hukowej (*Nielegalna broń na celowniku KAS*, 2022).

Na początku 2018 r. na przejściu granicznym w Hrebennem funkcjonariusze Służby Celno-Skarbowej zatrzymali podróżnych, którzy próbowali przemyścić 7 sztuk granatników RPG-18 i RPG-22 w bagażniku samochodu (*Nielegalna broń na celowniku KAS*, 2022). Z kolei Straż Graniczna w 2019 r. zatrzymała na granicy w sumie 207 218 szt. amunicji i broni, w 2020 r. – 6058, natomiast w 2021 r. – 1437 (Straż Graniczna, 2022).

Współcześnie występują duże obawy, że więcej broni dla Ukrainy może doprowadzić do większego handlu bronią do Europy i w jej obrębie. Pojawiają się dowody na to, że sporo broni znajdującej się obecnie pod kontrolą grup niepaństwowych w Ukrainie trafia do zorganizowanych grup przestępczych sprzedających broń na Bliski Wschód. Istnieją również podejrzenia, że broń

i amunicja są przechowywane wzdłuż granicy z Polską w celu przemytu jej do Unii Europejskiej (Jawor, 2022).

Opisane sytuacje przemytu broni, amunicji i materiałów wybuchowych korelują z terroryzmem. Wyzwaniem dla służb bezpieczeństwa stają się przemieszczający się z Bliskiego Wschodu bojownicy, wzrosła groźba użycia elementów broni masowego rażenia, dronów oraz cyberataków. Nowym zagrożeniem są przypadki stosowania terroryzmu przez grupy ekstremistyczne lub jednostki negujące proces napływu migrantów lub też wyrażające sprzeciw wobec polityki prowadzonej przez władze państwowe. Na tle zagrożeń terrorystycznych Polska rozpatrywana jest jako cel rezerwowi, zaplecze dla działalności terrorystycznej lub miejsce ukrywania swoich aktywistów, którzy w razie potrzeby mogliby wesprzeć komórki bojowe przybyłe z zewnątrz.

Rozwój technologii komputerowych i informatycznych spowodował wzrost zagrożeń płynących z cyberprzestrzeni. Wykorzystanie tego obszaru do działań terrorystycznych ma znamiona cyberterroryzmu. Analizy potwierdzają, że Polska dołączyła do tzw. elitarnego klubu krajów, które będą atakowane przez cyberprzestępców/cyberterrorystów. CERT Polska¹ w 2021 r. zarejestrował 116 071 zgłoszeń. Spośród tych zgłoszeń wytypowano 65 586, na podstawie których zarejestrowano łącznie 29 483 unikalnych incydentów cyberbezpieczeństwa, co stanowi wzrost obsłużonych incydentów na poziomie 182% w porównaniu do roku 2020.

Przemiany ustrojowe w Europie Środkowej spowodowały otwarcie granic, co przełożyło się na dynamiczny wzrost nielegalnego handlu towarami oraz przemytu ich przez granice państwowe. Lokalne środowiska przestępcze nawiązały współpracę z przestępcami międzynarodowymi, którzy zaczęli postrzegać Polskę jako nowy rynek zbytu. Przystępstwa przemytnicze stały się dominującym rodzajem przestępczości transgranicznej i obejmują przemieszczanie przez granicę towarów bez akcyzy, narkotyków, broni, amunicji, a także pojazdów mechanicznych, maszyn rolniczych, budowlanych, dzieł

¹ CERT Polska (Computer Emergency Response Team) – zespół reagowania na incydenty bezpieczeństwa komputerowego. Istotą działalności jest obsługa incydentów bezpieczeństwa i współpraca z podobnymi jednostkami na całym świecie, zarówno w działalności operacyjnej, jak i badawczo-wdrożeniowej. CERT Polska wykonuje obowiązki ustawowe nałożone na NASK PIB w ustawie z dn. 5 lipca 2018 r. o krajowym systemie cyberbezpieczeństwa z późn. zm.

sztuki, waluty obcej i innych towarów. Wyjątkowo groźny okazuje się transport odpadów oraz substancji stanowiących zagrożenie dla środowiska, m.in: złomy samochodów, maszyn i opon samochodowych, odpady tworzyw sztucznych, brudne tkaniny, używana odzież i obuwie, stłuczki szkła oraz środków promieniotwórczych lub towarów przekraczających dopuszczalne normy skażeń promieniotwórczych itp. (Wawrzusiszyn, 2020, s. 353–352).

Najczęściej jednak przemycanymi towarami są wyroby tytoniowe i alkohol. Proceder koncentruje się zazwyczaj w większych przejściach granicznych, ale prowadzony jest także przez „zieloną granicę”. Kierunek przemytu asortymentu ulega ciągłym zmianom. Przed kilkoma laty odbywał się pograniczem z Białorusi do Polski oraz przez granicę polsko-litewską i polsko-ukraińską. Obecnie wykorzystywany jest kanał prowadzący przez Ukrainę do Polski lub przez Ukrainę do Mołdawii i przez Słowację do krajów zachodnich Unii Europejskiej.

Komplikująca się sytuacja polityczno-społeczna we wschodniej Ukrainie zdecydowanie uaktywniła transgraniczne grupy przestępcze. Tylko według statystyk Straży Granicznej na zewnętrznym odcinku granicy Unii Europejskiej, czyli na granicy Polski z Ukrainą, Republiką Białorusi, Federacją Rosyjską oraz morską i lotniczą, w 2019 r. ujawniono pochodzące z przestępstwa towary (alkohol, papierowy, tytoń, pojazdy oraz inne towary) o wartości 75 149 798 zł, w 2020 r. – 52 126 534 zł, z kolei w 2021 r. – 75 749 607 zł (Straż Graniczna, 2022). Należy jednak zaznaczyć, że są to tylko towary ujawnione i zatrzymane na granicy państwowej.

Szczególnym wyzwaniem w zabezpieczeniu granicy państwowej okazała się sytuacja po 24 lutego 2022 r. Polska stała się krajem schronienia dla Ukraińców, którzy przekroczyli granicę Ukrainy, uciekając przed agresją rosyjską. Według danych Straży Granicznej od 24 lutego do 25 grudnia 2022 r. granicę polsko-ukraińską przekroczyło 8,690 mln uchodźców z Ukrainy. Pewna liczba osób udała się do innych krajów Unii Europejskiej lub wyjechała na inne kontynenty. Niemniej jednak, większość uchodźców pozostała w Polsce. Z kolei łączna liczba obywateli Ukrainy, którzy wrócili z Polski we wskazanym okresie wynosi 6,883 mln (*Sytuacja na granicy z Polską*, 2022). Ogromny ruch na granicy wykorzystują migranci, którzy nielegalnie chcą przedostać się do Unii Europejskiej. Spora ich część to ci sprowadzeni do Białorusi. Funkcjonariusze Straży Granicznej zatrzymali w 2022 r. ponad 300

osób poszukiwanych przez Interpol lub służby różnych krajów europejskich (Arciszewska, 2023).

Wielka fala uchodźców nie jest jedynym wyzwaniem. Wojna w Ukrainie ujawniła szereg nowych zagrożeń godzących w stan bezpieczeństwa granicy i państwa. Należy wskazać potencjalne zagrożenia wynikające z działań hybrydowych, m.in.: działania blokowania ruchu w trasach i korytarzach ruchu międzynarodowego oraz ruchu lokalnego w obszarze lądowym, morskim i powietrznym, bezprawne ograniczanie i blokowanie zasilania energetycznego, łączności radiowej i komórkowej przejść granicznych i placówek służb granicznych, bojkotowanie odpraw celnych i kontroli granicznych oraz utrudnianie ruchu tranzytowego, szantaż i korupcja służb granicznych i celnych, przejęcie kontroli nad przestrzenią powietrzną lub pełna kontrola wyznaczonych korytarzy ruchu powietrznego oraz zwiększenie nasilenia ruchu środków bezzałogowych w strefach nadgranicznych, zidentyfikowanie rozpoznania osobowego funkcjonariuszy służb granicznych i zakłócanie procedur kontroli granicznej (Sójka, Gąsiorek, 2021, s. 67–94).

Na uwagę zasługuje rozwój sytuacji na granicy polsko-rosyjskiej. W związku z tym, że Rosja od 1 października ubiegłego roku otworzyła lotnisko w obwodzie kaliningradzkim dla lotów z Bliskiego Wschodu i Afryki, jest wysoce prawdopodobne, że Kaliningrad może stać się bazą uchodźczą, doprowadzając do kolejnego kryzysu humanitarnego. Polska podjęła działania prewencyjne wzmacniające bezpieczeństwo granicy państwowej, budując zaporę z drutu kolczastego.

Chociaż zagrożenia transgraniczne mają zróżnicowany charakter, to łączy je często źródło i efekt. Destabilizacja w regionie sprzyja aktywności zorganizowanej, transnarodowej przestępczości, działalności wywiadowczej oraz aktywności organizacji terrorystycznych. Ze względu na międzynarodowe powiązania ocena ryzyka na niemal wszystkich płaszczyznach musi mieć charakter globalny. Dlatego też ważne jest skuteczne ich monitorowanie, analizowanie i podejmowanie adekwatnych decyzji oraz działań.

Kształtowanie się unijnego (polskiego) systemu bezpieczeństwa granic zewnętrznych

Jednym z zasadniczych celów polityki Unii Europejskiej w dziedzinie bezpieczeństwa jest skuteczne zarządzanie granicami zewnętrznymi, zapewniające wysoki i jednolity poziom kontroli osób i ochrony granic. W pracach tworzących system bezpieczeństwa granic zewnętrznych Wspólnoty przyjęto założenie, że lepsze zarządzanie kontrolą granic pomoże w walce z terroryzmem, organizacjami zajmującymi się nielegalną migracją, handlem ludźmi i pozytywnie wpłynie na poziom bezpieczeństwa państw członkowskich i ich obywateli. W sporządzonym planie działania wskazano, że na szczeblu prawodawczym należy przyjąć wspólne rozwiązania legislacyjne, a na szczeblu operacyjnym – realizację wspólnych operacji krajowych służb odpowiedzialnych za kontrolę i ochronę granic zewnętrznych (Wawrzusiszyn, 2016, s. 63–78).

Istotnym wydarzeniem stało się przyjęcie kodeksu granicznego Schengen (Rozporządzenie (WE) nr 562/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady). Tenże kodeks zawiera wspólne wytyczne, najlepsze praktyki i zalecenia w dziedzinie kontroli granic i jest podstawowym podręcznikiem dla służb granicznych państw Wspólnoty, określającym zasady prowadzenia kontroli osób na granicach. Ideą dokumentu jest, aby zasady kontroli granic były wdrażane i realizowane w sposób jednolity przez wszystkie organy krajowe właściwe do wykonywania zadań w tym zakresie.

Kolejnym przedsięwzięciem unijnym w procesie budowania tego systemu bezpieczeństwa było ustanowienie Europejskiej Agencji Zarządzania Współpracą Operacyjną na Zewnętrznych Granicach Państw Członkowskich Unii Europejskiej (Frontex) (Rozporządzenie Rady (WE) nr 2007/2004 z 26 października 2004) z siedzibą w Warszawie. Agencja została powołana 1 maja 2005 r., a jej celem stało się promowanie solidarności w ponoszeniu ciężarów związanych z ochroną granic. Zadaniem głównym zaś kształtowanie wzajemnego zaufania państw członkowskich, tak aby możliwe było stworzenie homogenicznego zarządzania granicami zewnętrznymi.

Powołanie Frontexu stało się czynnikiem stymulującym rozwój nowych form współpracy wykorzystujących dorobek Schengen, m.in.:

- stworzono model analizy ryzyka – CIRAM, pozwalający opracować obraz sytuacji (np. identyfikację zagrożeń, natężenie, prawdopodobieństwo ich wystąpienia, konsekwencje dla bezpieczeństwa);
- powołano Europejską Sieć Patroli (EPN) z zadaniem przeciwdziałania i udaremniania wszelkich prób przekroczenia przez nielegalnych migrantów zewnętrznych granic Unii Europejskiej w wybranych obszarach Morza Śródziemnego i Oceanu Atlantyckiego;
- utworzono Zespoły Szybkiej Interwencji na Granicy (Rabit), zapewniające wnioskującym o to państwom pomoc operacyjną w sytuacji zaistnienia presji migracyjnej (Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 863/2007 z dnia 11 lipca 2007);
- budowano scentralizowane bazy danych na potrzeby zarządzania migracją i granicami: system informacyjny Schengen (SIS), wizowy system informacyjny (VIS), europejski zautomatyzowany system identyfikacji odcisków palców (EURODAC) oraz europejski system nadzorowania granic (EUROSUR).

Agencja Frontex stanowiła wyraz oparcia europejskiego modelu zintegrowanego zarządzania granicami zarówno na kontroli granicznej, jak i na innych ważnych elementach, takich jak: analiza ryzyka, wywiad kryminalny, działania mające na celu wykrywanie i ściganie przestępców transgranicznych, czteropoziomowy model kontroli dostępu (środki w państwach trzecich, współpraca z sąsiednimi państwami, kontrola graniczna, działania kontrolne na obszarze, na którym obowiązują zasady swobody przepływu osób, w tym tzw. powroty, współpraca między organizacjami odpowiedzialnymi za zarządzanie granicami, współpraca międzynarodowa, koordynacja i zapewnienie spójności działań prowadzonych przez państwa członkowskie i ich instytucje, a także inne organy wspólnotowe Unii Europejskiej) (Laitinen, 2010, s. 175–176).

Rozwijający się na początku XXI wieku kryzys migracyjny w Europie spowodowany tzw. arabską wiosną i wojną domową w Syrii oraz towarzyszące im zagrożenia przestępczością transgraniczną zaczęły stwarzać problemy o charakterze humanitarnym, socjalnym, społeczno-kulturowym, ekonomicznym, politycznym. Przeciwdziałanie powyższym zagrożeniom stało się wyzwaniem dla agencji Frontex. Zastosowanie wypracowanych procedur i powołanych instytucji nie przynosiły spodziewanych rezultatów.

W obszarze działań operacyjnych ograniczono się do patrolowania akwenów, nie wiążąc ich z całokształtem procedur azytowych przy jednoczesnym nadmiernym stosowaniu zapisów międzynarodowego prawa morza w zakresie ratowania zdrowia i życia na morzu. Natomiast w sferze działań obejmujących współpracę z państwami migracji i tranzytu koncentrowano się na próbach niwelowania pierwotnych źródeł migracji. Z kolei, słuszna z założenia i dobrze dobrana, formuła w postaci finansowania procesów prorozwojowych w wybranych państwach Afryki nie przynosiła zakładanych efektów (Mickiewicz, 2017, s. 119–146).

Komplikująca się sytuacja uwidoczniła także kruchość idei solidarności państw członkowskich w obszarze wspólnej polityki zarządzania granicami zewnętrznymi (np. brak akceptacji proponowanych rozwiązań relokacji migrantów). Destabilizacja granic zewnętrznych ukazała słabości w funkcjonowaniu agencji Frontex. Zależna od zmiennej polityki krajowej i woli politycznej państw w zakresie udzielania wsparcia technologicznego, personalnego i materialnego oraz mając ograniczone możliwości, agencja nie wypełniła rosnących oczekiwań wobec wzrastających zagrożeń. Bezpieczeństwo Europy narażone zostało na poważne ryzyko – zagrożone stało się nie tylko istnienie strefy Schengen, ale wystąpiła również możliwość zachwiania integracji europejskiej (Wawrzusiszyn, 2022, s. 77–93).

Wszechobecna krytyka ze strony państw członkowskich, że Wspólnota nie kontroluje swoich granic zewnętrznych, a działania Frontexu cechuje „bezzadność”, stały się bodźcem do podjęcia istotnych przedsięwzięć. W 2010 r. Rada Europejska zatwierdziła dokument pod nazwą *Strategia bezpieczeństwa wewnętrznego Unii Europejskiej. Dążąc do europejskiego modelu bezpieczeństwa*. Zawarte w nim wytyczne stanowiły impuls do skuteczniejszego zapobiegania przestępczości i sprawniejszego reagowania na współczesne zagrożenia i wyzwania. Ze względu na wzrastającą presję migracyjną, szczególnie na granicach południowych Unii Europejskiej, Komisja zaproponowała utworzenie europejskiej straży granicznej i przybrzeżnej, którą powołano 6 października 2016 r.

Nowa agencja zachowała skrótową nazwę Frontex; znacznie rozszerzony został jej mandat. Europejską Straż Graniczną i Przybrzeżną utworzyła Europejska Agencja Straży Granicznej i Przybrzeżnej wraz z organami krajowymi państw członkowskich odpowiedzialnymi za zarządzanie granicami, w tym

straże przybrzeżne. Celem Europejskiej Straży Granicznej i Przybrzeżnej jest zapewnienie efektywnego funkcjonowania zintegrowanego systemu zarządzania granicami zewnętrznymi Unii Europejskiej poprzez nadzorowanie zarządzania przepływami migracyjnymi oraz dbałością o wysoki poziom bezpieczeństwa w Unii przy pełnym poszanowaniu praw podstawowych. Nowa formacja zaczęła wspierać stosowanie środków unijnych odnoszących się do zarządzania granicami zewnętrznymi przez wzmacnianie, ocenę i koordynację działań państw członkowskich w zakresie wprowadzania tych środków w życie oraz powrotów. Szczególnym wyzwaniem stały się działania związane z migracją oraz przeciwdziałaniem potencjalnym zagrożeniom na granicach zewnętrznych oraz zwalczanie poważnych przestępstw o charakterze transgranicznym. Dla realizacji przypisanych kompetencji agencja utworzyła interwencyjną rezerwę funkcjonariuszy straży granicznej (1,5 tys. ekspertów) i sprzętu technicznego.

Polska, po wejściu w struktury Unii Europejskiej i strefy Schengen, intensywnie uczestniczyła w procesie kształtowania się systemu bezpieczeństwa granic zewnętrznych. Zadaniem głównym Polski stało się zagwarantowanie właściwej ochrony państw Unii Europejskiej przed niepożądanymi osobami i towarami. Funkcjonujący system ochrony granicy państwowej uwzględnia tzw. standaryzację przejść, czyli dostosowanie warunków kontroli granicznej oraz warunków przekraczania granicy do standardów wspólnotowych, wynikających głównie z doświadczeń państw członkowskich w zakresie konstrukcji i wyposażenia przejść granicznych oraz organizacji ruchu granicznego. Wszystkie projektowane zadania związane z rozbudową, modernizacją i budową przejść granicznych realizowane są zgodnie z obowiązującymi przepisami i wymogami stawianymi przez Unię. Celowość projektowanych zadań wynika wprost z różnorodnych ustaleń Unii Europejskiej dotyczących poszczególnych służb i rodzajów odpraw granicznych w zakresie: przepływu osób (Straż Graniczna, konwencja z Schengen), towarów (służby celne, wspólna polityka celna), przepływu szczególnych rodzajów towarów (inspekcja weterynaryjna, fitosanitarna, sanitarna) (Suduł, 2016, s. 35–64).

Organizacja i zarządzanie bezpieczeństwem polskiej granicy państwowej

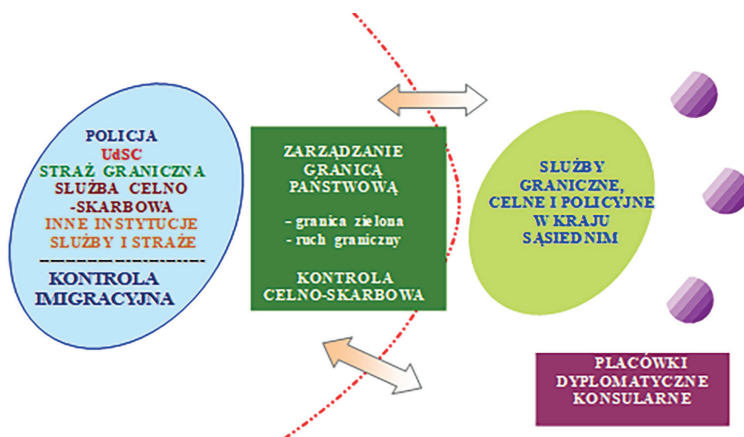
W projektach Unii Europejskiej dotyczących wzmocnienia bezpieczeństwa granic zewnętrznych przypisuje się polskiemu systemowi bezpieczeństwa granicy państwowej istotne miejsce i rolę w zapewnieniu bezpieczeństwa Wspólnoty. Zajmuje on również ważne miejsce w operacyjnym systemie bezpieczeństwa narodowego.

System bezpieczeństwa granicy państwowej jest zbiorem organów władzy i administracji publicznej, metod oraz sposobów działania, wzajemnie powiązanych i uzupełniających się elementów wydzielonych ze struktur państwowych w celu zapewnienia bezpieczeństwa granicy państwowej – jej nienaruszalności i sprawnego funkcjonowania oraz stworzenia warunków do swobodnego i stabilnego rozwoju państwa w wielu sferach jego działalności. Jest zatem ważnym elementem systemu bezpieczeństwa narodowego oraz zintegrowanego systemu bezpieczeństwa zewnętrznych granic Unii Europejskiej.

Rola i miejsce systemu determinuje funkcje, jakie system i jego elementy powinny spełniać: ochronę pozycji i interesów państwa na arenie międzynarodowej, zapewnienie integralności i nienaruszalności granic państwowych, zapewnienie bezpieczeństwa ekonomicznego, ekologicznego, kulturowego, ochronę funkcjonowania organów władzy państwowej i administracji publicznej, ochronę życia i zdrowia ludzi, porządku publicznego (zwłaszcza w strefie nadgranicznej), ochronę dóbr i środowiska przed negatywnymi skutkami działań człowieka (Kitler, 2011, s. 316).

Kluczowe znaczenie dla skuteczności funkcjonowania systemu odgrywa zarządzanie stanowiące zbiór powiązanych procesów i funkcji sprawstwa, organizowania i kierowania ludźmi. Polega na wykonywaniu tych czynności i funkcji przez kierowników różnych szczebli dla zarządzania poszczególnymi elementami systemu działającego i jego otoczenia. Zarządzanie w systemie bezpieczeństwa granicy państwowej jest zharmonizowane z systemem bezpieczeństwa narodowego, jak również zintegrowanym systemem bezpieczeństwa zewnętrznych granic Unii Europejskiej. Jakość zarządzania wpływa bezpośrednio na bezpieczeństwo kraju oraz pozostałych państw członkowskich.

Rys. 1. Organizacja i zarządzanie systemem bezpieczeństwa granicy państwowej

Źródło: opracowanie własne na podstawie Programu zintegrowanego zarządzania granicą w latach 2007–2013, przyjętego przez Radę Ministrów 10 września 2007 r.

Najbardziej wymierne zarządzanie w systemie bezpieczeństwa granicy państwowej odbywa się na poziomie wykonawczym, co w praktyce uwiadcza się szczególnie w zarządzaniu granicą państwową. W procesie tym wyodrębnia się cztery komplementarne strefy bezpieczeństwa granicy:

1. System udzielania wiz oraz wykorzystanie sieci oficerów łącznikowych.
2. Współpraca z krajami trzecimi (zwłaszcza sąsiednimi) w zakresie przeciwdziałania nielegalnej migracji oraz zagrożeniom transgranicznym.
3. Ochrona granicy państwowej i kontrola ruchu granicznego wykonywana przez służby graniczne i je wspierające.
4. Kontrole imigracyjne (legalność pobytu, pracy i zatrudnienia cudzoziemców), prowadzone na terytorium państwa przez służby graniczne lub/oraz inne uprawnione do tego służby i instytucje (Rys. 1).

Pierwszą strefę procesu zarządzania granicą państwową stanowią polskie placówki dyplomatyczne i konsularne w państwach sąsiednich lub dalszych.

Są komponentem polityki zagranicznej realizujące jej cele w stosunkach międzynarodowych zarówno w dwustronnych stosunkach z innymi państwami, jak również na różnego typu wielostronnych konferencjach międzynarodowych i w ramach międzynarodowych organizacji. Istotną rolę w procesie zarządzania granicą państwową przypisuje się oficerom łącznikowym. Są oni przedstawicielami danej służby ochrony porządku publicznego jednego państwa delegowanego do służby ochrony porządku publicznego drugiego państwa, w celu ułatwienia bezpośredniej wymiany informacji i współpracy, a także służenia pomocą w sprawach przestępstw dotyczących tych państw. Oficerowie łącznikowi Straży Granicznej są członkami służby zagranicznej, posiadają stopień, immunitet i paszport dyplomatyczny – reprezentują Rzeczypospolitą Polską.

Skuteczność funkcjonowania systemu bezpieczeństwa granicy państwowej jest miarą jakości współpracy i współdziałania z odpowiednimi służbami państwa sąsiedniego. Współpraca transgraniczna realizowana jest na różnych szczeblach zarządzania i dowodzenia zarówno na granicy zewnętrznej Unii Europejskiej, jak i wewnętrznej, przybierając często formy zinstytucjonalizowane. Najważniejszą rolę spełniają:

- punkty kontaktowe i centra współpracy służb granicznych, policyjnych i celnych – mają charakter wspierający, służą wymianie informacji i udzielaniu wsparcia działaniom policyjnym, dotyczącym ochrony granic oraz działaniom o charakterze celnym na obszarach przygranicznych;
- organa Aparatu Głównego Pełnomocnika Granicznego oraz Pełnomocnika Granicznego RP organizujące spotkania graniczne z odpowiednikami zza granicy; służą ocenie i planowaniu współpracy transgranicznej, wyjaśnianiu zdarzeń granicznych, przekazywaniu osób zatrzymanych za przekroczenie granicy państwowej wbrew przepisom itp.;
- wspólne patrole na terenach przygranicznych, których zadania koncentrują się wokół działań o charakterze prewencyjnym oraz ujawnianiu sprawców przestępstw i wykroczeń oraz zapewnianiu bezpieczeństwa w ruchu drogowym;
- współpraca operacyjna pionów dochodzeniowo-śledczych służb granicznych;

- wspólne działania graniczne na lądowych, powietrznych i morskich granicach koordynowanych przez Agencję Frontex.

Kolejną istotną sferą systemu jest fizyczna ochrona granicy państwowej i kontrola ruchu granicznego. Celem przedsięwzięć jest zagwarantowanie bezpieczeństwa państwom członkowskich przed zagrożeniami ze strony niepożądanych na terytorium Unii Europejskiej osób i towarów, przy jednoczesnym utrzymywaniu poprawnych kontaktów z państwami pozostającymi poza Unią Europejską. Powyższy cel realizowany jest taktyką opartą na funkcjonowaniu trzech linii:

- I linia – ochrona granicy w bezpośredniej bliskości linii granicznej (patrowanie, analiza ryzyka, współpraca z ludnością pogranicza i służbami granicznymi państwa sąsiedniego);
- II linia – działania graniczno-policyjne podejmowane w strefie nadgranicznej (kontrola dróg dojazdowych, wystawianie tymczasowych posterunków kontrolnych, działania prewencyjne, rozpoznawcze, mobilne patrole, wsparcie dla I linii, współpraca z ludnością pogranicza, wspólne kontrole i operacje z organami/służbami współdziałającymi);
- III linia – działania na styku strefy nadgranicznej i wychodzące poza nią, rozciągające się zakresem na terytorium całego kraju, o charakterze policyjno-administracyjnym, operacyjne, rozpoznawcze, zapobiegawcze, ukierunkowane na monitorowanie, ujawnianie osób nielegalnie przebywających w kraju, pomocników, organizatorów, związane z realizacją systemu wydaleń (Hoffman, 2011, s. 64–88).

Oddziały Straży Granicznej odpowiedzialne za bezpieczeństwo granicy zewnętrznej realizują założenia ochrony granicy oraz kontroli ruchu granicznego układu z Schengen mają na względzie przede wszystkim systematyczne utrzymywanie standardów, które są związane z:

- ochroną granicy – gwarantujących skuteczną ochronę przed nielegalną migracją i inną przestępczością graniczną, w tym przenikaniem przez granicę niepożądanych osób, przedmiotów i substancji;
- kontrolą ruchu granicznego – standardów, które pozwalają na swobodne przemieszczanie przez granicę osób i przedmiotów w ramach Unii Europejskiej oraz skuteczne stosowanie procedur kontroli zgodnych z przepisami Unii Europejskiej na granicy zewnętrznej;

- infrastrukturą techniczną i wyposażeniem – gwarantujących właściwą realizację zadań związanych zarówno z kontrolą ruchu granicznego, jak i ochroną granicy oraz kontrolą legalności pobytu cudzoziemców na terenie kraju;
- infrastrukturą teleinformatyczną – pozwalających na zgodne z zasadami Schengen korzystanie ze zbiorów i baz danych z zagwarantowaniem właściwej ochrony informacji.

Drugim komponentem w zarządzaniu bezpieczeństwem granicy państwowej jest Służba Celno-Skarbowa. Organy celne, działając na rzecz systemu bezpieczeństwa granicy państwowej, przeprowadzają kontrolę celno-skarbową – procedura o charakterze tzw. twardej kontroli. Wykonywana jest w przejściach granicznych oraz w oddziałach celnych urzędów celno-skarbowych.

Granica państwowa chroniona jest na całej długości, ze szczególnym uwzględnieniem lądowych odcinków granicy z Federacją Rosyjską, Republiką Białorusi i Ukrainą, stanowiących granicę zewnętrzną Unii Europejskiej i strefy Schengen oraz granicy morskiej. Granica na lądzie ma długość około 1163 km i jest jednym z najdłuższych odcinków w Europie o tym charakterze, strzeżonym przez jedno państwo członkowskie.

Jeszcze przed kilkunastoma laty zarządzanie bezpieczeństwem wschodniej granicy państwowej charakteryzowało się elastycznością, zapewniającą swobodę i płynność legalnego przepływu osób i towarów przez granicę, zmniejszając ludzkie obawy i lęki, zachowując przy tym wysoki poziom bezpieczeństwa i spójności wspólnoty społecznej. Współcześnie pozostały tylko wspomnienia o dobrej współpracy transgranicznej, projektach wzmacniających bezpieczeństwo wspólnej granicy czy dobrosąsiedzkich stosunkach. Wzrastające zagrożenia transgraniczne wymusiły na Polsce zastosowanie środków nadzwyczajnych nie korespondujących z założeniami unijnego systemu bezpieczeństwa granic zewnętrznych, m.in.: wprowadzenia stanu wyjątkowego na terenach przygranicznych, budowę fizycznej zapory w postaci płotu granicznego, zapór drutowych, szerokiego zaangażowania wojska i policji w celu wzmocnienia bezpieczeństwa granicy. Powaga zagrożeń jest tak duża, że bezpieczeństwo wygrywa z humanitaryzmem.

Podsumowanie

Środowisko bezpieczeństwa Polski podlega ciągłym i intensywnym zmianom. Miały one pozytywny kierunek i stwarzały korzystne warunki dla rozwoju współpracy z naszymi partnerami wschodnimi. Powstała presja migracyjna w postaci incydentów i prowokacji granicznych, a przede wszystkim wojna w bezpośrednim otoczeniu istotnie obniżają poziom bezpieczeństwa naszej granicy, a w konsekwencji bezpieczeństwa państwa i Unii Europejskiej. Oceniając warunki, w jakich współcześnie działa państwo, rodzi się potrzeba trwałego przeciwdziałania i zwalczania zagrożeń transgranicznych o coraz bardziej zróżnicowanej proveniencji i charakterze. Bezpieczeństwo granicy państwowej jest polską racją stanu. Wyzwaniem dla systemu bezpieczeństwa granicy staje się zasięg i charakter negatywnych zjawisk. Wskazuje to na konieczność głębokiej współpracy i współdziałania służb i instytucji w wymiarze krajowym i międzynarodowym. Sprawność organizacyjna i skuteczność systemu muszą być adekwatne do identyfikowanych współcześnie zagrożeń transgranicznych.

DR HAB. ANDRZEJ WAWRZUSISZYN

Katedra Prawa Administracyjnego i Nauk o Bezpieczeństwie
Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
ul. Dybowskiego 13, 10-723 Olsztyn
andrzej.wawrzusiszyn@uwm.edu.pl

Bibliografia

- Arciszewska, A. (2023). *Za nami rok pełen wyzwań w cieniu wojny na Ukrainie*. Pobrane z: <https://rzeszow.tvp.pl/65404221/za-nami-rok-pelen-wyzwan-w-cieniu-wojny-na-ukrainie>.
- Hoffman, T. (2011). Straż Graniczna a ochrona polskiej granicy państwowej i granicy Unii Europejskiej. *Przegląd Naukowo-Metodyczny. Edukacja dla Bezpieczeństwa*, 2. <https://www.strazgraniczna.pl/pl/granica/statystyki-sg/2206.Statystyki-SG.html>.
- Jawor, A. (2022). *Bron dla Ukrainy. Kontrola a wojenna rzeczywistość*. Pobrane z: <https://infosecurity24.pl/za-granica/bron-dla-ukrainy-kontrola-a-wojenna-rzeczywistosc>.

- Kitler, W. (2011). *Bezpieczeństwo narodowe RP. Podstawowe kategorie. Uwarunkowania. System*. Warszawa: Wydawnictwo AON.
- Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego i Rady, Strategia bezpieczeństwa wewnętrznego UE w działaniu: pięć kroków w kierunku bezpieczniejszej Europy, Bruksela, 22 listopada 2010 r., KOM (2010) 673 wersja ostateczna. Pobrane z: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010DC0673&from=PL>.
- Koziej, S. (2011). *Bezpieczeństwo: istota, podstawowe kategorie i historyczna ewolucja. Bezpieczeństwo Narodowe, II*, 18.
- Latinen, I. (2010). *Funkcje i zadania Agencji Frontex*. W: W. Bednaruk, M. Bielecki, G. Kowalski (red.). *Polska w Strefie Schengen. Konsekwencje dla stosunków społecznych i gospodarczych Polski i państw ościennych. Próba oceny*. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Marczak, J. (2008). *Bezpieczeństwo narodowe – pojęcie, charakter, uwarunkowania*. W: R. Jakubczak, J. Marczak, K. Gąsiorek, W. Jakubczak (red.). *Podstawy bezpieczeństwa narodowego Polski w erze globalizacji*. Warszawa: Wydawnictwo AON.
- Mickiewicz, P. (2017). *Przeciwdziałanie nielegalnej imigracji drogą morską do UE. Źródła i potencjalne formy reakcji. Krakowskie Studia Międzynarodowe, XIV*(1).
- Nielegalna broń na celowniku KAS*. Pobrane z: <https://www.mf.gov.pl/krajowaadmnistracjaskarbowa/wiadomosci/aktualnosci/>.
- Raport handel ludźmi 2020 r.*, Departament Analiz i Polityki Migracyjnej Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji. Pobrane z: [file:///C:/Users/PC.000/Downloads/Raport_HL_2020_V4%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/PC.000/Downloads/Raport_HL_2020_V4%20(1).pdf).
- Rozporządzenie (WE) nr 562/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z 15 marca 2006 roku, ustanawiające wspólnotowy kodeks zasad regulujących przepływ osób przez granice – Kodeks graniczny Schengen (Dz. Urz. UE L 105/1 z 13 kwietnia 2006 roku).
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 863/2007 z dnia 11 lipca 2007 r. ustanawiające mechanizm tworzenia zespołów szybkiej interwencji na granicy oraz zmieniające rozporządzenie (WE) nr 2007/2004 Rady w odniesieniu do tego mechanizmu i określające uprawnienia i zadania zaproszonych funkcjonariuszy (Dz.U. L 199 z 31.7.2007).
- Rozporządzenie Rady (WE) nr 2007/2004 z 26 października 2004 roku ustanawiające Europejską Agencję Zarządzania Współpracą Operacyjną na Zewnętrznych Granicach Państw Członkowskich Unii Europejskiej (Dz. Urz. UE L 349 z 25 listopada 2004 roku).
- Sójka, W., Gąsiorek, K. (2021). *Ochrona, obrona i bezpieczeństwo granicy państwowej w warunkach zewnętrznego zagrożenia państwa i w czasie wojny. Wiedza Obronna, 277*(4).
- Suduł, R. (2016). *Bezpieczeństwo transgraniczne w strategiach i koncepcjach ochrony zewnętrznej granicy Unii Europejskiej na przykładzie wschodniej granicy Polski*. W: A. Kosińska, P. Witkowski (red.). *Bezpieczeństwo wschodniej granicy Unii Europejskiej w transgranicznym przepływie osób i towarów*. Zamość: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Zarządzania i Administracji.
- Sytuacja na granicy z Polską*. Pobrane z: <https://www.ukrainianinpoland.pl/how-many-ukrainians-have-crossed-the-ukrainian-polish-border-since-the-beginning-of-the-war-current-data-pl/>.

- Wawrzusiszyn, A. (2020). *Bezpieczeństwo transgraniczne Rzeczypospolitej Polskiej*. Olsztyn: Wydawnictwo UWM.
- Wawrzusiszyn, A. (2016). Idea Schengen w obliczu kryzysu imigracyjnego. *Zeszyty Naukowe SGSP*, 57(1).
- Wawrzusiszyn, A. (2022). Kryzys migracyjny na granicy polsko-białoruskiej i jego wpływ na bezpieczeństwo Polski. *Nowa Polityka Wschodnia*, 2(33).
- Wawrzusiszyn, A. (2022). The Role of Frontex in Enhancing Transborder Security of the European Union. *Internal Security*, 14(1).
- Wawrzusiszyn, A. (2012). *Wybrane problemy transgranicznego bezpieczeństwa Polski*. Warszawa: Wydawnictwo Difin.